

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

IV. De Vi Instrumentorum Privatorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

chirographo habere soleant, plus quoque fidei ipsis, eorumque libris tribuendum, æquitas dicitur.

48. Quin ejusdem consuetudinis, imò & statuti, vi alicubi mercatorum libris & rationibus inter ipsos mercatores plena fides etiam pro scribentibus, eos producentibus, habetur: si imprimis libri secundum arbitrium peritorum mercatorum regulati: deinde mercatores eos conscribentes bonæ conditionis & famæ, & adversarius nihil contra ipsorum libros probet: & demum mercatores scripturam suam juramentò confirmant, *c. 111. E. verard. cap. 7. n. 102. & Haunold. n. 508.*

ARTICULUS IV.

De Vi Instrumentorum Privatorum.

SUMMARIUM.

49. Pro scribente non probat scriptura privata,
50. Etiam testium, jam mortuorum, in scriptura munita:
51. Nisi ab ejus adversario sit producta.
52. Contra scribentem plenè probat,
53. Si exprimat causam v. g. debiti.
54. Aliquando etiam, si hac non expressa:
55. Et à scribente recognita sit,
56. Vel ejus esse, per testes de re contenta,
57. Vel de ipsa scriptura deponentes,
58. Vel per comparationem literarum probetur.
59. Eadem non probat contra tertium:
60. Nisi successor sit scribentis,
61. Vel eam subscribendò &c. approbaverit.
62. Epistola probat contra scribentem,

63. Eamque lectam sine contradictione retinentem.
64. De vi, quam habent libri Rationum,
65. A mercatoribus, sociis,
66. Tutoribus, curatoribus & similibus conscriptarum:
67. Aut à procuratore inscripta charta, quam bianca vocant.
68. De vi privatarum sigillò munitarum,
69. Et aliarum quarundam ejusmodi scripturarum.

49. **I**nstrumenta Domestica & Privata, si-
ve scripturæ & chirographa privati
hominis manu exarata aut subscri-
pta, variam vim habent pro varie-
tate casuum, quibus pro vel contra ip-
sum scribentem, vel pro aut contra ali-
um tertium producuntur.

Primò enim pro ipso scribente pro-
ducta, si testium subscriptione, sigillò au-
thenticò, aliòve adminiculò non adjuven-
tur, plenæ, aut etiam semiplenæ, proba-
tionis vim ordinatiè non obtinent, per Re-
gulam *l. Instrumenta 5. §. l. Rationes 6. C. de Probat.* & claram rationem; quia scri-
ptura scribentis quædam assertio & testi-
monium est; cum aliquid vocibus, linguâ,
aut calamo figuratis, asserere paria sint,
l. Non figura 38. ff. de O. & A. in causa au-
tem propria nemo idoneus est testis, *l. Nullus 10. ff. §. l. Omnibus 10. C. de Testib.*
Accedit; quòd, si ejusmodi scriptura
pro scribente probandi vim haberet, qui-
libet &, cujus rei vellet, probationem sibi
parare, & scribendò debitorem consti-
tuere posset; quod exemplò perniciosum
& iniquum foret, *l. Exemplo 7. C. de Probat. §. l. fn. C. de Conveniend. §. l. c. i. debet. At-*
que hoc adeò verum est; ut ejusmodi scri-
ptura, etiam testium inscriptione munita,
iis mortuis, in judicio exhibita, pro scri-
bente

bente probandi vim non habeat, *c. Scripta 2.* cum enim scriptura privata, publicæ alicujus autoritatis adminiculò non firmata, pro scribente fidem non faciat: nisi quatenus ab inscriptis testibus comprobatur, aut sustinetur, *l. Scripturas 11. Auth. Si Quis C. Qui potior in pign. Et l. Instrumenta cit.* & ab istis defunctis comprobati non possit, fidem, sive, ut *c. Scripta cit.* textus loquitur, *Alicujus firmitatis robur* amplius non habet: et si robur & probandi vim post testium, imò ipsius Notarii, obitum integram retineat instrumentum publicum, *c. Cum P. I 5.* quòd pro autoritate & fide publica ex Juris solennitatibus in eo apparentibus maximè præsumatur, *arg. c. Ad audientiam 13. de Prescript. Gonzalez in c. Scripta cit. n. 5.*

Quantumvis autem hujusmodi chirographa, seu scripturæ privatæ etiam plures & ad eundem finem tendentes, non probent pro scribente: imò etiam pro ejus hærede ac successore quocunque, *arg. l. Si intra 8. C. de Non num. pecun.* cum iste quantumcunque privilegiatus sit, personæ tantùm defunctæ jure utatur, ac proinde propriò suo privilegiò non defendatur, *l. Qui in ejus 177. ff. de R. J.* ali- quando tamè etiã scribenti istiusq; hæredi patrocinantur: veluti, cum ejusmodi scripturam pro se producit, eaque utitur scribentis, istiusque successoris adversarius; hic enim, cum eò jure, quod in alterum statuit, uti etiam ipse debeat, *c. Cum omnes 6. de Constitut.* Scripturam contra adversarium productam agnoscere cogitur etiam contra se, *Auth. Adhac C. hic;* saltem quoad articulum connexum. Non etiam quoad separatos, præsertim si, qui scripturam produxit, protestatus est, eam tantùm quoad articulos pro se facientes acceptari, Everard. *cit. cap. 9. n. 176.*

52. Secundò, instrumentum seu scripturam privatam contra scribentem, eive,

ab alio quocunque exaratæ subscribentem, vel sigillum suum apponentem, eademve aut suam manum vel sigillum recognoscentem, licet testium subscriptione, sigillò aut aliò adminiculò munita non sit, sed tamen debiti causam expressam habeat, plene probandi vim habere, patet ex *c. Si cautio 14. h. c. l. Ne in arbitris 4. §. 1. C. de Recept. arbit. l. Scriptura cit.* & Regulæ instar receptum est à DD. illi publici instrumenti vim meritò tribuentibus; cum sit eam scribentis & recognoscentis propria & deliberata confessio; contra quam quia probatio non facile admittitur, *l. Cum de indebito 25. §. fin. ff. de Probat.* cum suæ confessioni acquiescere quisque debeat, *l. Generaliter 13. C. de Non numerata pec. sicut adversus confessum, l. Proinde 25. in fin. junctâ Glossâ fin. ff. ad L. Aquil. Et l. Julianus 3. ff. de Confess.* ita adversus ipsum judicantis partem nullæ sunt, nisi in condemnando, *cit. Everard. cap. 3. n. 6.*

Neque obstat; quòd confessio extrajudicialis, adversariò absente facta, vim implenè: & si nulla exprimat causa, vim aliquid probet, iuxta dicta *Tit. 18. n. 34.* quia maior vis est assertionis scriptæ, quam oratenus prolata, partim; quòd scriptura semper, ac proinde etiam in presentia adversarii, si exhibeatur, loqui videatur: partim; quòd maiori deliberatione & cautela scribere, quam loqui solemus, Panormit. *in c. Scripta 2. n. 10.*

Dixi primò, *Si expressa sit causa* probata debiti ex mutuo, empto, locato, &c. si enim nulla causa expressa sit, scriptura privata eam recognoscenti, sed ex aliqua causa legitima id, quod eà contingitur, deberi neganti non præiudicat: nisi, qui in ea se fundat, debiti causam aliâ ratione valeat probare, *c. Si cautio cit. §. fin. Et l. Generaliter cit.* ut cum Glossâ fin. in §. *cit. Et Felino in c. cit. n. 2.* advertunt al-

legati Everard. n. 14. & Haunold. n. 515. ubi regulariter, etiam in confessione sine causa in instrumento publico facta, actionem adversus confessum, & istius obligationem etiam Naturalem nasci negant; quod facta per errorem; ac proinde in ea deficere praesumatur consensus, l. Si per errorem, 15 ff. de Juridict. qui ex promissione orta Naturalis obligationis est fundamentum. Verum; quia in dubio, cum non apparet nec probatur, error praesertim in proprio facto non praesumitur, c. Ab excommunicato, 41. de Rescript. § l. fin. ff. Pro suo, aliam & Juris principii magis consonam rationem reddit Donellus in l. Generaliter cit. num. 5. quod, cum omne debitum, sive aliquid dandi aut faciendi obligatio, & hanc recipiens petendi jus atque actio, non nisi ex causa seu titulo aliquo oriatur, §. fin. Insti. de Oblig. ex quasi contr. quando ea chirographo expressa non est, & aliunde probari non potest, chirographum satis probare de Jure non censetur.

§4. Sunt tamen etiam casus, quibus chirographum, seu scriptura privata à scribente recognita, etiam causam non expressam, plene probat adversus scribentem: cujusmodi sunt Primò, quò scribens bona sua Ecclesiae, vel alteri loco, aut causae piae donata, aut ipsi, vel alicui pauperi, vel bene merito promissa, proficitur, Panormit. in c. Si cautio cit. n. 2. & ibi Felinus n. 6. quòd his casibus donatio praesumatur. Secundò Confessio liberatoria, facta ab eo, qui debitum remittere potest, arg. l. Tale 40. ff. de Pactis uti &, quàm quis rem non esse suam, confitetur, citr. Panormit. n. 8. & Felinus n. 2. Tertio, confessio facta in ultima voluntate; quòd, etsi debitum non probet, vim tamen legati aut fideicommissi habeat, si verba admittant, l. Lucius 88. §. 10. ff. de Legat. 2. § l. 1. c. de Falsa causa adject. citr. Pa-

normit. n. 2. & Felin. n. 9. Quarto, confessio sive expressio debiti geminata, atque etiam conditionata; quòd ex ejus repetitione causa subesse praesumatur, & conditio locò causae succedat, Felin. l. cit. n. 16. Sc.

Dixi secundò, Contra recognoscen- 55. tem; quia ejusmodi chirographum seu privata scriptura ab eo, adversus quem producitur, non recognita, quòd sua manu exaratam, aut subscriptione munitam esse neget, nihil probat; quamdiu enim ejus chirographum esse non apparet aut probatur, pro tali haberi non potest; cum aliquid non esse, & non apparere, vel probari paria sint, l. Duo 30. ff. de Test. tutel. § l. Lege, 77. ff. de Contrab. empt. cit. Everardus cap. 9. n. 137. & Haunold. n. 516.

Et itaque, adversus quem scriptura 56. producta est, eam esse negante, producenti incumbit probatio: quae tribus modis fieri potest.

Primò, per duos idoneos & fide dignos testes, de ipso contractu, vel aliò actu, aut negotio ita, ut scriptura refert, gesto deponentes: quorum id asserentium testimonio negotium, etiam nullam scripturam existente, legitime probari, nemo facile inficias ibit, contra textus c. In omni, 4. § l. Ubi numerus, 12. ff. de Testib.

Deinde, per testes, non de ipso negotio seu instrumenti tenore, sed de scriptura solum testificantes: quorum non eadem semper, sed pro causarum diversitate varia vis est. Primò enim, si solummodo chirographum manu seu caractere ejus, contra quem productum est, exaratum asseverent, non plene, sed semiplene duntaxat probant; quia non de re sive scriptione, sensu immediate percepta: sed per discursum & unius characteris cum alio comparisonem, deducta 57. depo-

deponunt, Felin. in c. Scriptura cit. n. 14. Covarruvias Practic. cap. 22. n. 6. & Everard. cit. cap. 9. n. 145. Secundò, si de chirographi scriptione vel subscriptione, à se presentibus visa, testificentur tres idonei testes, id asseverantes, plenè probant, Novell. 73. cap. 1. quando contractus excedit libram auri: cum verò hanc non excedit, duos sufficere, ex Glossa in cap. 1. & V. Non minus tribus, & cap. 8. V. Ut autem delumunt cit. Covarruvias n. 3. & Everard. n. 141. in fine. Tertio, si ejusmodi scripturæ propria manu subscripti tres, & in contractu, libram auri non excedente duo solùm, testes propriam manum recognoscant, & illam ab eo, adversus quem producti sunt, scriptam aut etiam subscriptam asserant, plenam fidem faciunt, cit. l. Scripturam Novell. 73. cap. 1. & cap. 8. Everard. l. cit. à n. 142. Quarto, si ex tribus testibus, qui chirographo subscripserunt, suam aut ejus, contra quem productum est, manum recognoscat tantum unus, reliquis absentibus vel mortuis, non plenè (imò in contractu libram auri excedente nec semiplenè) probat; ut proinde ad plenam fidem judici faciendam unum testem, de ipso negotio deponentem, comparationem literarum vel alia adminicula pro varia quantitate, super qua initus est contractus, majora vel minora accedere sit necessè, Everard. ibid. n. 144.

58. Demum per comparationem literarum, si nimirum chirographum confecturatur cum alia scriptura, quam manu ejus, contra quem producitur, exaratam, ex ejusdè confessione vel approbatione constat: quæ tamen comparatio, licet scripturas omnino similes ostendat, semiplenà majorem fidem ordinariè non facit, si alia adminicula non accedant, Mascard. de Probat. Proem. q. 12. n. 2. & Menochius de Arbitr. casu 114. n. 6. cum, ab

hujusmodi literarum collatione defestam probandi vim in praxi à judicis arbitrio multum pendere, monuisset.

Tertio, eadem instrumenta & scripturæ merè privatæ, etiam scribentis sigillo & subscriptione munitæ, si aliis adminiculis non adjuventur, in præjudicium tertii, qui scribentis hæres non est, probandi vim non habent, l. Instrumenta cit. Ratio perspicua est; quia talis scriptura est testimonium unius hominis, non jurati & extra judicium aliquid asserentis vel negantis: testi autem non jurato & extra judicium deponenti fides non adhibetur, cit. Everardus num. 177. & Haunold. n. 524. Nisi, qui scripturam confecit, eam in judicio productam recognoscat, eaque contenta vera esse juratus asserat; ita enim semiplenæ probationis vim à scribentis, fide aliàs digni testimonio obtineret.

Dixi etiam, *Qui scribentis hæres non est*; quia enim iste eadem persona confectur cum defuncto, istius scriptura etiam contra hæredem probandi vim habet, arg. l. Nam posteaquam, q. 8. fin. ff. de Jurejurando: quam etiam scriptura privata contra tertium obtinet, si istius mandatò scriptam esse constet: vel ejus sigillò aut subscriptione sit munita: vel, quòd est stare velint, inter producentem & tertium, contra quem producitur, convenit; his enim casibus, à mandato, manu, sigillo, consensu, probandi vim, quæ aliàs desistit, consequitur, cit. Everard. à n. 181. qui n. 186. eisdem scripturis, si veteres sint, vim præsumptionis, & aliquando semiplenæ probationis, in factis antiquis tribuit cum Felino in c. Scriptura cit. n. 10. & Speculat. Tit. de Edit. Instrum. §. 7. n. 5.

Hactenus tradita, licet generaliter procedant, specialis tamen probandi vis à DD. tri-

DD. tribui solent nonnullis scripturis privatis, quales sunt

62. Primò Epistolæ five literæ, ut vocant, Missivæ; etsi enim istæ contra scribentem ejusque heredem, uti & contra tertium eandem: majorem tamen, quàm aliæ scripturæ privatæ, probandi vim aliquando habent contra eum, cui sunt inscriptæ; casu enim, quò iste literas, quibus debiti solutio, vel in aliquam obligationem consensus petitur, sibi inscribitur, & sine ulla contradictione retinet, eò ipsò, quæ literis continentur, approbare & vera esse confiteri præsumitur, l. *Emptror*, 47. §. 1. ff. de *Pactis*, l. *Si filius familias* 16. ff. ad S. C. *Maced.* & *Clement. 1. de Procurat.* ex cujus dispositione literas mandati Procuratorii scienter, & sine protestatione, recipiens, eum, à quo missæ sunt, in omnibus causis & negotiis, ad quæ literæ se extendunt, defendere tenetur; quòd, si ejusmodi literas perlectas retinuisse convincatur, in mandatum probetur consensisse: quod ad procuratoris constitutionem exigitur, l. *Filius familias* 8. §. 1. ff. de *Procurat.* *Felinius in e. Scripta cit. n. 32.* *Decius ibid. n. 15. cit. Everard. cap. 10. num. 44.* & *Petr. Barbosa in l. Quæ dotis, 33. ff. Solutio matrim. n. 158.* Ne autem, qui Epistolam misit, ejus receptæ & lectæ probatione facile destituatur, salubrem cautelam suggerunt *cit.* DD. ut nimirum literæ, quibus debitum, obligatio &c. continetur, legantur coram testibus, qui postea earum receptioni & lectioni sint præsentés.

64. Secundò, libris Rationum privatarum. Non quibuscunque; cum regulariter instar aliarum scripturarum, etiam illi, si aliunde non roborentur, contra scribentem, non etiam pro eo probent, l. *Rationes*, 6. §. 1. *Exemplo 7. C. de Probat.* quòd aliàs alium debitorem sibi con-

situere quis posset, l. *fn. C. de Concinnand. ff. de debitor.* Sed imprimis Mercatorum, quæ quam vim habeant, à n. 46. explicatum. Deinde Sociorum: à qui-
65. bus aut eorum uno, à cæteris approbato, debitò modò, hoc est, eorum usu vel conventionem receptà, vel probatà formà conscriptus liber rationum, si verisimilia contineat, inter eos plenè probat etiam pro scribente; quòd ad recognoscendum & ratum habendum talem librum socii se tacite videntur obligasse; cum absque hoc nemo facile subiret onus conficiendi librum rationum, quas contra, non etiam pro se, usui fore, sciret, *Haunold. cit. Traët. 5. n. 572.* Et demum, Tutorum, Curatorum & similibus ex officio administrantium bona aliena; à talibus enim conscriptis libris quoad ea, quæ ad ipsorum officium pertinent, plenam fidem pro scribente tribuunt Doctores: qui tamen ad ejusmodi librum, ut hanc vim obtineat, plura & Primò quidem exigunt; ut à probatæ & minimè suspectæ fidei persona sit conscriptus, ejusque juramentò confirmatus. Secundò; ut, quæ eò descripta sunt, officio convenientia, & personarum qualitibus, rerum pretiis, aliisque circumstantis spectatis, verisimilia sint. Tertio; ut eadem talia sint, quæ de Jure vel consuetudine testes, aut alias solennitates non requirunt, & cõmuniter non nisi per rationum libros solent probari. Quarto; ut in eo contineantur tam data, quàm accepta, & exprimentur causæ, ob quas: personæ, in quas dies, quibus aliquid est expensum, vel solutum. Quintò; ut non contineat mixturam extraneorum, hoc est, ad officium non pertinentium negotiorum: quæ late & accuratè expendit *cit.* *Everardus cap. 11. à n. 27.*

66. Tertio, Scripturis privatis, continentibus obligationes, à procuratore descriptas

scriptas in charta vacua, sive, ut vocant, Bianca: quæ sigillò & subscriptione jam munita, à domino tradita procuratori fuit, ut in ea describerentur obligationes, ab isto domini sive mandantis nomine contrahendæ. Quibus tamen, sicut si, quæ mandata est, obligatio inscribatur: vel aliud, quod in ejusmodi charta descriptum, à domino lectum & ratihabutum fuisse constet, aut legitime probetur, magna: sic exigua probandi vis edversus dominum tribuitur, si iste chartam vacuum traditam, & obligationes, quæ eà expressæ sunt, contra vel præter suum mandatum & intentionem scriptas esse excipiendò opponat & probet; cùm, qui ignorat, consentire non intelligatur, *l. Nec ignorans, 10. C. de Donationibus.* Unde, qui scribenti credidit, sibi imputare debet; quòd fidem habuerit ei, cuius mandatum ignoravit, *cite. Everardus cap. 12. num. 78. & Haunold. n. 595. & convenire debet non tam dominum, qui vacuum chartam tradidit, quàm scribentem: quem, si aliud, quàm mandatum est, scripsisse: uti & eum, qui sigillò, ab aliquo sibi creditò, abusus esse convincatur, pœnæ falsi obnoxium esse, cum Innocentio in c. Scripta cit. & Panormit. in c. cit. n. 18. iidem docent.*

68. Quartò, Scripturis privatis munitis sigillò. Non quocunque, sed publicò, juxta dicta num. 441. quia privatum sigillum, perinde ut hujusmodi scriptura contra scribentem quidem & sigillantem plenè, in præjudicium autem tertii regulariter nihil probat. Alienæ etiam scripturæ appositum ab aliquo sigillum: uti & ejus subscriptio, ab apponente & subscribente in judicio recognita & approbata, majorem quàm alicujus idonei testis probandi vim non habet, Pirrhing *hic num. 38.*

69. Quintò, demum aliis Scripturis pri-

vatis, quando inter partes, se iis statuta convenit: & quando pars, contra quam in judicio producantur, eis nihil opponit, quia, non opponendò eas approbare, & veras esse confiteri, censetur, Hostiens. in c. Quoniam 11. de Probat. & Cravetta de Antiq. temp. p. 1. §. Viso, à num. 23. uti etiam quando scripturarum publicarum instar longo tempore observata, & secundùm eas in judicio productas inter partes & alios fuit judicatum, Baldus in l. Exemplo, cit. & Malcard. de Probat. conclus. 131. n. 19.

ARTICULUS V.

De Productione Instrumentorum.

SUMMARIUM.

70. Edenda hæc sunt post Litem contestationem,
71. Usque ad conclusionem in causa:
72. Non post hæc, sed regulariter tantùm.
73. Edenda autem sunt iudici:
74. Uti & reo ab Actore:
75. Non vicissim huic à Reo:
76. Nisi utrique communia sint,
77. Vel in instrumento reus fundat suam exceptionem,
78. Vel ad intentionis probata declarationem:
79. Uti & cum actor privilegiatus,
80. Vel reus reus injustus deceptor est.

EDi & produci Instrumenta debent post litem contestatam, sicut testes, c. Quoniam 5. pr. de lite non contest. cùm, sicut illi, etiam ipsa adhibeantur ad instructionem causæ & litis: quæ non est ante litem contestationem, Glossa in c. Super, 27. V. Litem contestationem.